

ДО 70-РІЧЧЯ ІРИНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ ДУДКИ

4 грудня 2004 р. виповнюється 70 років від дня народження і 50 років від початку наукової та громадської діяльності видатного українського міколога, професора, доктора біологічних наук, двічі лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, лауреата премії ім. М.Г. Холодного НАН України, віце-президента Українського ботанічного товариства, завідувачки відділу мікології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України Ірини Олександрівни Дудки.

Зі студентських років і після закінчення в 1957 р. біологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка Ірина Олександрівна працює в Інституті ботаніки. Свою наукову кар'єру вона розпочала під керівництвом професора С.Ф. Морочковського з вивчення водних гіфоміцетів України і незабаром стала одним із провідних фахівців у цій галузі. Результатом її досліджень стала блискуча кандидатська дисертація «Водні гриби південної частини Київського Полісся», яку вона захистила в 1965 р., а завершенням цієї напруженої праці став захист у 1986 р. докторської дисертації «Водні гіфоміцети. Систематика, морфологія, екологія, географічне поширення та можливі шляхи виникнення». Ірина Олександрівна встановила важливу роль водних гіфоміцетів у структурній та функціональній організації екосистем водотоків, довела, що найважливішими абіотичними факторами, які впливають на розвиток водних гіфоміцетів, є субстрат і температура (що залежить від швидкості течії), а також забруднення водою нафтопродуктами та іншими промисловими і побутовими стоками. При цьому їй вдалося спростувати твердження про те, що в життєдіяльності водних грибів визначальним фактором є абсолютний вміст розчиненого у воді кисню. Крім

© К.М. СИТНИК,
Я.П. ДІДУХ,
С.П. ВАССЕР,
Т.В. АНДРІАНОВА,
В.Т. БІЛАЙ,
Н.А. БІСЬКО,
А.С. БУХАЛО,
В.П. ГАЙОВА,
В.П. ГЕЛЮТА,
В.В. ДЖАГАН,
Н.Ю. МИТРОПОЛЬСЬКА,
Н.Л. ПОЄДИНОК,
М.П. ПРИДЮК,
Е.Ф. СОЛОМКО,
Ю.Я. ТИХОНЕНКО,
2004

того, вона виявила та описала закономірності формування грибних спор у поверхневій плівці і піні водотоків. Її наукові здобутки знайшли відображення в монографіях «Водні гіфоміцети України» (1974), «Методы изучения микроскопических грибов пресных и соленых (морских) водоемов» (у співавторстві з М.А. Литвиновим, 1975), «Водные несовершенные грибы СССР» (1985).

Широта наукових інтересів та ерудиція І.О. Дудки прислужилися їй у роботі над першим в Україні «Визначником грибів України» в 7 томах, видання якого завершилося в 1979 р. Працюючи під керівництвом професора М.Я. Зерової, вона брала активну участь у написанні I і III томів «Визначника», підготувала розділи, присвячені порядкам *Blastocladales*, *Monoblepharidales*, *Leptomitales*, *Entomophtorales*, *Zoopagales*, *Moniliales* та ін. За цю фундаментальну працю у 1983 р. Ірина Олександрівна у складі авторського колективу була удостоєна Державної премії України в галузі науки і техніки.

Значим є внесок І.О. Дудки у розвиток досліджень, пов'язаних із проблемами поверхневого і глибинного культивування цінних їстівних грибів. Вона є співавтором та відповідальним редактором таких відомих монографічних праць у цій галузі, як «Промышленное культивирование съедобных грибов» (1978), «Высшие базидиомицеты в поверхностной и глубинной культуре» (1983), «Биология и культивирование съедобных грибов рода вешенка» (1987), «Культивирование съедобных грибов» (1992), має багато інших публікацій та авторські свідоцтва на винаходи. У 1981 р. за серію робіт з розробки наукових основ поверхневого і глибинного культивування їстівних вищих базидіальних грибів І.О. Дудка разом з колегами була удостоєна премії ім. М.Г. Холодного НАН України, а в 1990 р. за цикл праць «Створення наукових основ глибинного культивування їстівних грибів і розробка способу одержання цінного харчового продукту» І.О. Дудки, яка очолювала авторський колектив, друге було присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки. Цей цикл робіт є підсумком багаторічних наукових досліджень онтогенезу, життєвих циклів, екологічних і фізіолого-біохімічних властивостей групи грибів, перспективних для біотехнологічного використання. Теоретичне обґрунтування різноманітних аспектів глибинного культивування їстівних грибів забезпечило можливість створення сучасного способу виробництва цінного грибного продукту з використанням селективних вітчизняних штамів.

Ірина Олександрівна брала участь у численних експедиціях і мікологічних екскурсіях, збирала багаті мікологічні матеріали не лише в різних регіонах України, а й Далекого Сходу, Алтаю, Центральної Азії, Закавказзя, Прибалтики. За результатами цих експедицій опубліковані такі праці, як «Паразитные грибы Степной зоны Украины» (колектив авторів, 1987), «Флора грибов Украины. Фитофторовые и альбуговые грибы» (у співавторстві з Л.І. Бурдюковою, 1996) та ін. Велику увагу Ірина Олександрівна приділяє вивченню та охороні різноманітності грибів України, особливо на її заповідних територіях. Вона брала участь у підготовці розділу «Гриби» до Червоної книги України (1996). Вже кілька років І.О. Дудка керує проектом з комп'ютеризації мікологічного гербарію, що виконується разом з САВ International (Великобританія) за фінансової підтримки фонду «Дарвінівська ініціатива», одним з вагомих результатів чого стало видання книги «Fungi of Ukraine. A Preliminary Checklist» (1996).

Ірина Олександрівна опублікувала понад 300 праць, присвячених різним питанням як теоретичної, так і прикладної мікології, має 10 авторських свідоцтв СРСР на винаходи. Під її керівництвом підготовлено 21 кандидата наук, деякі з них захистили докторські дисертації. І нині І.О. Дудка багато працює з молоддю: читає лекції в Міжнародному Соломонову університеті, постійно допомагає аспірантам та молодим науковцям не лише з України, а й з інших країн СНД. Чимало зусиль вона докладає до популяризації мікологічних знань — опублікувала низку цікавих науково-популярних книг і статей, часто виступає у пресі, на радіо і телебаченні.

І.О. Дудка, крім багаторічної активної діяльності як віце-президент Українського ботанічного товариства, є заступником голови Наукової ради НАН України з проблем ботаніки, членом редколегій «Українського ботанічного журналу» та міжнародного журналу «Мікологія и фитопатология» (у 1988—1993 рр. — головний редактор), заступником голови Кваліфікаційної вченої ради із захисту дисертацій на здобуття вченого ступеня доктора біологічних наук при Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, членом бюро Відділення загальної біології НАН України.

У 1993 р. Ірину Олександрівну за видатні заслуги перед мікологічною наукою обрали членом Нью-Йоркської Академії наук. Крім того, вона є членом міжнародної неформальної мікологічної асоціації «Anapet», що об'єднує фахівців, які досліджують мітоспорові гриби.

І.О. Дудка постійно й активно представляє українську мікологічну науку на міжнародних мікологічних і ботанічних форумах у різних країнах світу, восени 2003 р. була організатором і Президентом XIV Конгресу європейських мікологів, що проходив у смт Кацівелі (АР Крим), в роботі якого брали участь понад 140 мікологів із 31 країни.

Ірина Олександрівна не збирається зупинятися на досягнутому і в свій славний ювілей сповнена бадьорості, творчого запалу, сил і бажання збагачувати українську мікологію новими творчими здобутками. Як і раніше, вона повна молодого енергії та полюбає спорт. Її улюбленим відпочинком є гірські лижі. Ірина Олександрівна жваво цікавиться новинами театрального життя та художньої літератури, любить пісні, її голос завжди бадьоро звучить в «мікологічному хорі» під час екскурсій і зібрань.

Ботаніки та мікологи України, Білорусі, Росії, багатьох інших країн Європи та світу, товариші, друзі, колеги з рідного Інституту високо цінують науковий доробок Ірини Олександрівни, її професорську діяльність у вищій школі, визначну популяризаторську роботу. Ми глибоко шануємо її за гострий і допитливий розум, чіпку пам'ять, величезну працездатність, веселу, контактну та шляхетну вдачу. Усі ми щиро зичимо їй подальших наукових успіхів, міцного здоров'я, довгих років радісного життя і творчості.

*К.М. СИТНИК, Я.П. ДІДУХ, С.П. ВАССЕР, Т.В. АНДРІАНОВА,
В.Т. БІЛАЙ, Н.А. БІСЬКО, А.С. БУХАЛО, В.П. ГАЙОВА, В.П. ГЕЛЮТА,
В.В. ДЖАГАН, Н.Ю. МИТРОПОЛЬСЬКА, Н.Л. ПОЄДИНОК,
М.П. ПРИДЮК, Е.Ф. СОЛОМКО, Ю.Я. ТИХОНЕНКО*